

# Jules Cazaban-Caragiale



Când i-am spus prima oară maestrului Cazaban — după transmisia, la Televiziune, a piesei *Moartea unui comis-voiajor* — că seamănă foarte mult cu Caragiale și că ar merita să se scrie o piesă pentru această rară întîmplare, s-a întors, parcă supărat, spre mine, măsurîndu-mă din cap pînă-n picioare :

— C-ești copil ?

Imediat a izbucnit în rîs, mulțumit c-a reușit, cu o singură replică, să-mi respingă ideea, dar și să schițeze o atitudine tipică de-a lui nenea Iancu, să infirme și să confirme, în același timp, un lucru.

Mai tirziu — peste cîțiva ani —, cînd o asemenea piesă s-a scris și am început să lucrez cu el la rolul lui Caragiale, am înțeles că voluptatea paradoxului, bucuria aprobării și infirmării concomitente formau o trăsătură esențială a umorului lui Cazaban. Surprinzătoarea mobilitate de spirit îi permitea să schimbe foarte repede unghiul de vedere și apreciere a obiectului, uimind în prima clipă, dar stîrnind imediat hazul, prin alăturarea plină de semnificație a celor mai neașteptate aspecte.

Inteligența, justetea fanteziei, precizia mijloacelor de exprimare artistică îi permiteau să se joace cu imaginile, să le răsucescă și să se răsucescă în jurul lor ca un acrobat, creînd reprezentări comice de o rară plasticitate. Un fapt, un personaj descris sau comentat pe scenă de Jules Cazaban devenea imediat vizibil, căpăta relief, „avea aer“ de jur împrejur. Tot așa găsea, pentru propriul său personaj, atitudinea cea mai paradoxală, cea mai puțin comodă, dar cea mai expresivă.

Era unul dintre puținii noștri interpreți adevărați ai rolurilor de bufoni shakespeareeni, în care inteligența, subtilitatea și marea sa mobilitate interioară se uneau într-un comic agresiv și eficient, de o calitate deosebită. Această forță comică, această libertate a expresiei i-au permis să realizeze cu strălucire prima înfrunțare scenică în teatrul românesc a figurii lui Caragiale, care a depășit nivelul unei apariții sau rolul unui rezonator într-o „față de cortină“.

Jules Cazaban a descoperit la Caragiale atitudinea de bază în raporturile cu contemporanii săi. În interpretarea lui Caragiale, el avea facultatea de a-și cultiva partenerul, de a-l stîrni să dea la iveală tot ce știe și tot ce poate. Cazaban-Caragiale poseda o capacitate mimetică neobișnuită, adaptîndu-se mereu partenerului, imitîndu-i cu o subtilă ironie gesturile, atitudinile, felul de a gîndi și a vorbi, pînă ce acesta renunța la legitima suspiciune, începea să se simtă la largul său, și — continuu încurajat de identitatea reacțiilor lui Caragiale — se desfăcea ca o scoică în apă caldă, dîndu-și la iveală toată prostia și nemernicia. Urma, firește, în culmea intimității stabilite, lovitura care-l năucea și-l ustura pe bietul ticălos, incapabil să priceapă că numai din ură și dispreț pentru felul său de a fi s-a comportat și Caragiale la fel.

Cazaban a înțeles că marelui satiric era continuu în război cu societatea vremii, începînd de la cele mai simple și mai nebagate în seamă manifestări ale ei. Eleganța și solemnitatea epocii, gesturile bărbaților „serioși“, manifestările cabotine de demnitate și cavalerism ale miticilor, galanteria și spiritul retoric general, toate erau batjocorite — și nu numai în scris, dar chiar în comportarea zilnică a scriitorului. Cazaban-Caragiale împrumuta adesea gesturile și atitudinile contemporanilor, pentru a le sublinia ridicolul cu acea știință a imitării și sublinierii unui gest pe care o au comicii de vocație.

În felul acesta a reușit actorul să transforme asemănarea fizică într-o identitate umană mult mai amplă și mai importantă, lăsîndu-ne amintire, alături de imaginea sa, pe aceea a marelui Caragiale.